

Stevan Pešić

SVETLO OSTRVO

Beograd

2012

DERETA

Gradska biblioteka u Novom Sadu

I GLAVA

RAMEŠVARAM, GRAD RAME I KANUMANA. O DOMOROCIMA I PUTNICIMA BRINE HILJADU BOGOVA I „ARHANGEL MIKAEL“.

Ramešvaram je bio tabor boga Rame pre nego što je pošao da oslobodi Situ od demona Ravane, gospodara Lanke. Kanuman, bog majmuna, bio mu je glasnik, vodič i desna ruka u tome pohodu. Morski put od indijske obale do Lanke sav je od malih ostrva; vojska dvojice bogova pravila je mostove između njih i tako se kretala. Rama i Kanuman su taj put preleteli u svojim vimanama, koje su bleštale na suncu.

Putovao sam po jugu Indije i došao u Ramešvaram da odadle pređem na Lanku. Proveo sam tu četiri dana, čekajući da brod isplovi. Tu je još uvek Ramin i Kanumanov tabor; oni su, pozlaćeni, u hramovima, a njihova vojska su hodočasnici i putnici. Ove vojske je toliko da domoroci ne razlikuju one što dolaze i odlaze; kažu da su to uvek isti hodočasnici i putnici, i nisu sigurni je li pohod na Lanku bio ili se tek sprema. Sami domoroci su potomci onih što su živeli u vreme kada je ovaj kraj pripadao pokrajini zvanoj Maabar. Celoj toj pokrajini nije bio potreban krojač, jer su svi išli goli, sa nešto tkanine oko bedara. Tu se nikakva pohota nije smatrala grehom. Vrućine su bile užasne, a kiše padale samo tri meseca u godini. Tako o ovom kraju priča Marko Polo. Što se tiče odeće, sada je imaju malo više, bar pojedini, ali skidaju je tako brzo kao da im ne treba. Grehova ni danas nemaju, nikakvih, kao ni onda. Kiše još uvek padaju jedino u junu, julu i avgustu, i što more od vrućine do sada nije isparilo, to je samo zahvaljujući kišama u tim meseci-

ma. Oko podneva se čini da će se nebo rastopiti i početi da pada dole kao vrela plava boja. Ali strašniji od tih vrućina je ovde pesak. Premda nema daška vetra, on leti i sve zasipa. Ima ga po licima ljudi, drveću, u krznima životinja i perju ptica. Vazduh je vreo, treperi od jare. Kroz njega promiču čudnovate slike; jesu li raznobojni sariji žena, odeća sveštenika, nakićeni muškarci, ili fatamorgane, teško je odrediti. Niko se neće začuditi ako jednog dana osvane u pristaništu brod Marka Pola. Ovaj vazduh čuva sve slike i prizore.

Za hinduse, Benares je prvo mesto po svetosti, Ramešvaram drugo. Vrativši se sa Lanke, Rama je ovde podigao lingam u čast Šive kako bi se očistio od ubistva Ravane. To svetilište je bilo prvi hram. Poslednji je, najveći, Ramanatha Svami; zovu ga i Mandapam. Podignut je pre dvadeset godina i još se gradi; vajariski i slikarski radovi tek su napola gotovi. Obim mu je hiljadu dve stotine metara. Četiri veličanstvena gopurama su kapije istoka, zapada, severa i juga. U sredini je jezero, puno lotosa, žaba i zmija; oko njega, na kamenom stepeništu, leže i sede đaci sa knjigama; uče, glasno, na tamilskom. Po hodnicima hrama mole se hodočasnici. Mnogi su doneli vodu iz Benaresa, sa Gange, da njome poliju kip boga Rame; posle će odavde, iz jednog bunara, odneti vodu u Benares i izliti je na kip Višnuvata. Veza između ova dva sveta grada je stalna, a obavlja je i par gavranova, velikih i crnih. Neki su hteli da mi ih pokažu, ali gavranovi u to vreme behu odleteli. Danju i noću oko Mandapama je nekoliko hiljada hodočasnika, nekoliko stotina prosjaka i nekoliko desetina prodavaca gandže i marihuane.

Unutra, u hramu, tama je koja svetli. Četiri duga hodnika sa stubovima stvaraju utisak da im nema kraja. Kao ona prava antičkih matematičara koja se nikada ne završava; beskraj, najluđa i najutešnija misao. Zidovi, stubovi, kipovi bogova i mit-skih životinja su islikani. Boje su jake: crvena, plava, crna, žuta, zelena, zlatna. Ovde nema nikakvog svetla, polumrak je; jedina svetlost su te boje. Hodnik je slika kosmičke spirale i ma-

terice; vodi u svet pre i posle života. Hodaš njime i nemaš volje da izađeš, spoljni svet ti nije potreban. To se i oseća, čulima. Pomislih, za trenutak, kako bi tu mogao da živim, recimo, kao sveti pacov. Ovde je sve sveto; virusi i bacili takođe. Ovde nema sunca, nema meseca, ali nema ni mraka. Graditelji su znali da svetlost dolazi od tame.

Ramin put je put od Mandapama do obližnjeg brda, na kome su ruševine Ramine tvrđave. Pored njih je podignuta Nova tvrđava, ista kao ona u kojoj je boravio Rama. U njoj je svetilište s otiskom stopala tog boga. Sa nje se vide more, peščani sprudovi i daleke tamne šume. Nešto prastaro, uznemirujuće, izbija iz čitavog tog predela. Gledajući ga, setio sam se Agamemnonovog groba. Tamo, u Argu, zemlja je izgledala kao u doba bogova, ali pusta; ljudima tu nije bilo mesto. Ovde je zemlja bila starija, tužnija i surovija, a ljudi mladi i, činilo se, isti kao iz vremena bogova. Tamo sam znao da je Agamemnon mrtav, zauvek. Ovde sam očekivao da se iz tih tamnih šuma pojavi Rama. U Argu sam se osećao tuđinom, u Ramešvarmu ne.

Sa obe strane Raminog puta nalaze se manji hramovi i svetilišta. Glavni je posvećen Kanumanu; tako ovde zovu Hanumana. Kada sam naišao, hodočasnice su primale blagoslov; jedan bramin im je čitao molitve, a drugi stavljao tike na čela. Onaj što je čitao bio je lep i mlad, i starije hodočasnice su gledale da se što duže zadrže kraj njega. On ih je blagosiljao po tri zajedno, a mlade zadržavao i svakoj dugo čitao molitvu. Posle je objasnio da je to zato što su ove više sklone zabludama i obmana ovoga sveta. Zvao se Moti. Imao je dvadeset i neku godinu i bio deveta generacija iz porodice bramina, koja vodi Kanumanov hram. To sam čuo za večerom, na koju sam bio pozvan. Zanimalo ih je gde sam sve putovao. Pored Motija, bilo ih je još petorica, mlađih ili nešto starijih od njega. Jedan među njima je skupljao azbuke. Stranci koji su prolazili ovuda ispisivali su mu ih. Imao je punu svesku azijskih i evropskih azbuka; ja sam mu napisao ćirilicu. Iza hrama se nalazila velika prostorija koja je

služila kao spavaonica, kuhinja i gostinska soba. Večerali smo pirinač i voće. Zatim su doneli gandžu. Kada smo se napričali, slušali smo muziku sa radija. Neki su igrali. Onako polugoli, namazani šafranovom bojom i posuti pepelom po licima i trbusima, ličili su na vesele đavole. Jedino je Amij bio tužan i nije mogao da se uteši ni gandžom, koju je žvakao kao betel. Molio je da mu kažem istinu; da li se Rađa iz „Arhangela Mikaela“ nudi gostima. Kako je to bio moj prvi dan u tom svratištu, rekoh da Rađu ne poznajem dobro, ali da ću stvar izvideti i javiti mu. Ostali su tada, izigravajući zabrinutost i ljutnju, savetovali Amija da ostavi nevernog Rađu, oni će mu dovesti polovinu dečaka iz Ramešvarama, pa neka bira. Moti mu je pričao o velikim mogućnostima koje se pružaju njegovom srcu, kao i o tome da je greh voleti samo jednog, a ako je taj nesiguran, to je i zločin prema sebi. Govor je bio mudar, ali prisutni su se toliko kikotali, da se i sam nesrećno zaljubljeni morao osmehnuti. Uskoro se društvo povećalo za dve mlade Tamilke, koje je Moti predstavio kao buduće svetice. Živele su u jednoj polukući blizu hrama. Zbog nečega su se neprestano smejale, onda zaželele da ih neko otprati kući, jer se boje mraka. Dvojica koja su ih otpratila nisu se vratila, mora da su zalutala u pomrčini. Oko ponoći pozdravih se sa Motijem i ostalima. Pozvaše me da ih posetim i sutradan.

Svratište „Arhangel Mikael“ najpoznatije je u gradu. Soba ima dosta, a cene zavise od izgleda gosta i vlasnikovog raspoloženja; više prtljaga značilo je da gost može više da plati, te je prema tome za njega bilo skuplje. Najveća cena je sedam rupija. Kada se gost upiše u hotelsku knjigu i smesti, pojavljuje se vlasnik. Pita je li gost zadovoljan, obeća da će promeniti posteljenu koja nije menjana, čini se, još od vremena kada je ovuda prolazio Rama s vojskom. Svratište je inače u takvom stanju da je sigurno građeno u to doba, a sudeći po čaršavima u njemu je odseo puk te vojske. Posteljina, naravno, neće biti promenjena. Vlasnik je došao da pita: treba li promeniti novac, ili možda pa-

soš – ima nekoliko indijskih i jedan turski. Posle je naišao njegov zamenik. On je po vrlo povoljnoj ceni nudio razne biljke boga Some. Iza njega se pojavljivalo ostalo osoblje, sa raznim predlozima, kako gosti ni u čemu ne bi oskudevali. Nekoliko raščupanih i bosih momaka bili su „rum-bojevi“.

Među ove je spadao i slavni Rađa. Petnaest mu je godina. Ne kuca na vratima, nego ulazi, seda na krevet i osmehuje se. Nije došao da promeni novac, ponudi pasoš ili gandžu; njegova služba je drugačija. Navratio je, kaže, da vidi novog gosta. Skuplja poštanske marke i strani novac, može i stari, ali poželjniji je, koliko sam razumeo, onaj važeći. Priča mnogo, stalno se osmehuje i, kako je vrlo nemirnog duha, svaki čas ustaje sa kreveta i šeta po sobi. U toj šetnji jednom ili dvaput spašće mu doti. Ko želi, to vidi. Ako ne vidite, Rađa će namestiti doti, uozbiljiće se i čak rastužiti. Taj trenutak je delikatan. Rađa se ne sme otpustiti tek tako, koliko zbog njegovih mladih i osetljivih godina, toliko i zbog vašeg mirnog boravka ovde; gost koji ništa ne uzima, gubi naklonost čitavog osoblja. Najidealnije rešenje je poljubiti Rađu i pokloniti mu nešto. Poklon bez poljupca takođe je prihvatljiv i razuman. Ja sam izabrao taj drugi način i zamolio ga da mi kupi paklo cigareta, a kusur da zadrži. On se ponovo osmehnuo, veselo, i odjurio po cigarete.

Sa Rađom sam se sprijateljio. Pričao mi je svoje doživljaje; s obzirom na njegovu mladost bili su mnogobrojni i raznovrsni. Zauzvrat, ja sam ga slao po cigarete i pričao mu doživljaje sa putovanja, stvarne i izmišljene. Izmišljene je radije slušao. Učinio sam i jedno plemenito delo – pomirio sam ga s Amijem. Govorio sam mu kako ovaj pati i zbog njega jede gandžu. Slušao je osmehujući se, polaskan što je toliko voljen. Amiju sam pak pričao da je njihova svađa nesporazum, da mu je Rađa veran i da se sklanja od nekih gostiju napasnika. To je bilo pola istine, jer Rađina služba je takva da samo sa pola srca može biti s Amijem, a tu polovinu istine ovaj je i hteo da čuje. Tako su se pomirili. Ovo pomirenje upisivali su i meni u zaslugu. Moti je sve-

čano izjavio da je i sam bog majmuna, koga oni slave, bio ljubavni glasnik, te mi moja uspešna misija pribavlja još veće uvažnje u Kanumanovom hramu. Nemajući šta da radim, dolazio sam tu svake večeri. Bilo je priča, muzike i gandže. Pojavljivale su se i one dve buduće svetice iz susedstva. Šareni Kanuman sa kipova i slika posmatrao je svoje sveštenike zadovoljan. Tako su bar oni tvrdili, govoreći da je on pomogao božanskim ljubavnicima, a da oni to čine, koliko mogu, zemaljskim.

U „Arhangelu Mikaelu“ bilo je i nekoliko hipika. Jedan, Talijan iz Firence, tu je već mesecima bez novca. Za stan i hranu se odužuje pomažući u kuhinji; posla nema previše, pa dokone Tamile uči svom jeziku. Upoznao sam i neke koji žive oko Mandapama. Bio je to svet prosjaka i skitnica ako ne cele Indije, ono njenog juga. Jednog od tih prosjaka bio sam pozvao da ruča sa mnom u aščinici pored hrama. Ne znam kako se dogodilo, ali nisam video da nema obe šake. Kada su nam doneli zdele sa čorbom, on se nagnuo i počeo da loče, kao što to čine psi. Trgao sam se. Sa prekorom u glasu rekao je: „Gospodine, ja nemam šake.“ Zamolio sam ga da mi oprost i na silu pojeo svoj ručak. Kod zapadne kapije sedela je Maji, stara, polugola, kose oblepljene prljavštinom. Oko nje i po njoj gmizalo je pet-šest velikih zmija, otrovnica. Od onog što ispri, Maji im je kupovala mleko. Zmije se nisu micale od nje.

Noću je Ramešvaram živ i bučan grad. Mrak se spusti naglo, crn. Nema svetla i stanovnici hodaju sa fenjerima i baterijskim lampama. Preko dana spavaju zbog žege, pa sada šetaju, trguju i obavljaju poslove od kojih je većina takva da je ovo vreme najpogodnije za njih. Čajdžinice su pune, otvorena je pijaca sa voćem, vazduh miriše na ulja i cveće kojima Tamilke mažu i kite kosu. Pojavili su se psi i svete krave, čuju se ptice. Sa morske obale dopiru glasovi i smeh kupača. Nebo je visoko, tamno, zvezde svetle i trepere kao zvonca na rikšama.

I poslednje večer proveo sam u Kanumanovom hramu. Dogovorili smo se da ćemo se videti kada se vratim sa Lanke. Ta-

mo sam, međutim, ostao duže nego što sam mislio, i kada sam krenuo, brod zbog bure u Manarskom zalivu nije plovio, te sam se morao vraćati drugim putem. Petog dana, ujutru, osvanuo sam na pristaništu. Tu sam zatekao Rađu koji je bio doneo prtljag nekim strancima. Naljutio se što mu nisam kazao da odlazim, jer je želeo da me isprati; umalo da ne zaplače zbog toga. Da to popravim, zamolio sam ga da primi od mene mali poklon. Poslednje što sam video od Ramešvarama bio je Rađa, nasmejan, koji je mahao u pozdrav, a kada je brod isplovio, to je bio Mandapam, nalik na fatamorganu dolutalu iz drugog sveta.

II GLAVA

JEDAN ŠARENI BROD. PRVO JUTRO NA SRI LANKI. MOJ PRIJATELJ SARAT.

Od Ramešvarama do Talajmanara nebo i more su od istog plavetnila, sjajnog, jakog, pa se čini da je to put kroz nebesa i da zemlje nema. Oko broda su leteli beli pernati duhovi. Prolazili smo kroz Manarski zaliv, zaobišavši sprudove koji su blistali na suncu kao krupna rasuta zrna bisera. Bili smo već daleko na pučini kada ugledasmo više malih ostrva. Stajala su kao zelena kapija u moru. Iza nje se nalazila Sri Lanka. Nas nekolicina stranaca idemo na pramac broda, pa gledamo. Neko je pričao: „Arabljanski moreplovci su to ostrvo zvali Serendib, a Englezi su od toga stvorili reč *serenddipity* što znači: dar da se bude srećan, i još: pronaći sreću neočekivano, iznenada, slučajem.“ Galebovi su leteli, uz krik. Jedna putnica je uzviknula: „Pogledajte to ostrvo na mapi: liči na suzu!“ Neko je rekao: „Sri Lanka na sinhalskom znači Svetlo ostrvo.“

Brod je bio pun crnih Ravaninih potomaka. Sedeli su i ležali na brdima zavežljaja, korpi i paketa. Neki su se smestili i pored dimnjaka, izgleda ugodno, jer su tu proveli sve vreme puta. Bilo je tu raznih putnika i još raznovrsnijeg prtljaga. Jedan je nosio vedro vode iz svetog bunara u Mandapamu, a drugi mladicu bodi drveta iz Gaje da je zasadi pred svojom kućom. Treći je šetao palubom vodeći vezano jagnje. Četvrti je imao manji teleskop, kupljen u Madrasu, i već je njime osmatrao nebo. Peti je imao plavi safir koji nije želeo da proda varalicama u Ramešvaramu i sad ga je nudio strancima. Šesti je imao divan glas i ne-

prestano je pevao. Prtljag gospođâ sa ovog broda bio je još čudniji. Jedna je držala u kavezu dva srebrna dugorepa fazana. Druga je imala buket orhideja i dražestan osmeh. Treća je kupila činiju u koju bi moglo stati bar četvoro manje dece. Četvrta je bila vlasnica korpe koju bi jedva podigla četa gardista. Peta je nosila tovar ljubičaste svile za sari kojim će se odenuti cela jedna pokrajina ili ona sama. Šesta se snabdela sa toliko ogrlica, narukvica i sandala, da to ni neka tamilska boginja sa hilajdu ruku i hiljadu nogu neće imati gde da stavi niti će moći sve da obuje. Sedma gospođa nije ni postojala. Jer, kada su carinici hteli da pregledaju žuto platno koje je kupila i počeli ga odmotavati, ona je nestala: na kraju osim platna ničega nije bilo. Zatim su gledali šta nosi osma, deveta, deseta i ostale gospođe. Negde na pučini, napola završivši posao, oni su se povukli, umorni i nezvereni. Brod je odjednom postao lakši i veselo zaplovio. Nestankom carinika nastaje čudne promene. Izvesne gospođe što su pre carinskog pregleda bile krupne i široke kao gopurami, sada se pretvoriše u vitke palme. Gospođa koja su do maločas bila ozbiljna i turobna, naglo su se podmladila ili su im od briga izrasle brade. Pojavio se i veliki broj dece, za koju smo ranije, onako umotanu stvarima, mislili da su zavežljaji, krupniji kokosovi orasi ili mlade Sinhalke. Ispod palube su izašli oni što su putovali „drugom klasom“; odande se čulo i konjsko rzanje, ali konje nismo videli. Gospođe su širile i pokazivale kupljenu svilu i da je slučajno dunuo vetar, brod bi stekao jedra. Na jarbolu je kricao srebrni fazan. Putnik koji je prodavao drago kamenje nudio je jedan još krupniji i lepši plavi safir. Mi stranci i deca stajali smo na pramcu broda i, uzbuđeni, gledali obalu Lanke. Bila je pred nama, sva u zelenilu, nalik na šumu koja zvoni.

Talajmanar je bio to zvono, radosno i bučno, od onih što će sledećim brodom poći u Indiju. U pristaništu je ležalo nekoliko svetih krava, ali one, izgleda, nikud nisu putovale. Sunce je zalazilo, iz hindu hrama se čula muzika. I ovde je, kao i na indijskoj strani, svuda bilo peska. Voz za Kolombo bio je prepun Ravani-

nih potomaka i njihovog čudnovatog prtljaga. Meni je jedan gospodin prodao svoje mesto za pet rupija; razgodio je, kaže, da putuje. Krenuli smo kada se na nebu pojavio mesec; železničko osoblje je verovatno želelo da putnici to vide. Mesec je bio mlad i ličio je na zlatnu ogrlicu koju bi svaka Tamilka stavila oko svog crnog toplog vrata. Noć je mirisala na more, cveće i san.

Svanjivalo je kada sam se probudio i tek tada, čini se, počeo sam da sanjam. Taj san nije prestajao dokle god sam boravio na Lanki. Voz je prolazio kroz tropske šume, pored retkih naselja, pirinčanih polja, kraj zasada kokosovih palmi, banana i mango drveta. Ugledao sam, najpre, dve mlade žene: jedan plavi i jedan narandžasti sari. Zatim sam ugledao seljaka koji je orao na bivolima. Kasnije na ivici šume ugledah srnu. Sunce tek što je izišlo. Bilo je toplo, vazduh težak, vlažan. Nad poljima se dizala magla, bela, gusta. Ta magla je moj prvi utisak o Lanki. San i dim. Taj san i dim omamili su me prvog jutra, i ta omamljenost više neće prestati. Kada sam otišao odande, kao da je postala još jača. Sve je dim, kažu filozofi. Sve je san, kažu pesnici. Ovde je dim zlatan, san radostan.

Ili je sve to bila varka, delo nekog jake koji je hteo da se našali sa strancem. Ima jakâ koji iz dosade čine dobra dela. Uostalom, ovo ostrvo je bilo zemaljski raj. U to sam se uverio. Sve mi je ovde bilo dobro, svi bogovi su mi bili naklonjeni, pa i Ganeš, bog blagostanja. Uskoro po mom dolasku ovamo desilo se da je vrednost novca koji sam imao mnogo skočila; promenio sam ga u rupije i bio toliko na dobitku da sam se mogao smatrati bogatim. Zajedno sa tim blagoslovom pojavio se i neko ko mi je pomogao da ga potrošim. Upoznali smo se onog jutra kada sam stigao u Kolombo. Sačekivao je strance na železničkoj stanici i nudio se za vodiča. Tada se još nije bilo dogodilo čudo sa novcem i vodič mi nije bio potreban. Svejedno, pokazaće mi dobar hotel, kazao je i uveo me u jedan pred kojim smo upravo stajali. Sutradan, kada sam izlazio u grad, našao sam ga pred hotelskim vratima; došao je da pita jesam li se ugodno smestio. Sle-

dećih dana sam ga svud susretao i već počeo misliti da živi u svakoj ulici Kolomba ili da ima moć bilokacije. Onda se iznenađa Ganešova milost izlila na mene, a kako sam vodiča na čudan način stalno viđao, predložio sam mu da stupi u moju službu. Plata deset rupija dnevno. Dovoljno za cigarete i sitnice, složio se on. U prilog njemu moram reći da nikada nije tražio povišicu, ali je kakav poklon, s vremena na vreme, rado uzimao. Ubrzo sam se navikao na njega, i ako ga ne bih video dva dana, postajalo mi je dosadno.

Zvao se Sarat. Bilo mu je devetnaest godina i veoma je držao do svog izgleda. Nosio je belu košulju i bele pantalone. Kada je kupio i bele sandale, nije bilo srećnijeg kicoša u Kolombu. Tvrdio je da je polovina mlađih stanovnica tog grada iskrivila vratove osvrćući se za njim, a što nisu sve, to je samo zato što još nije prošao svim ulicama i trgovima. Frizuru je doterivao najmanje dvaput na dan. Činio je to kao i svi ovde; uđe u prvu berbernicu i tu ga očešljaju i namirišu uljima. To košta pola rupija; oni koji slučajno nemaju tu svotu, očešljaju se sami, bez mirisa, zahvale i iziđu. Saratova kosa je crna kao zift, a jedna velika lokna pokriva mu levo oko. Dve trećine prestonične mladeži gleda samo desnim okom; to je ovde poslednja moda. O prazniku ili kada je bilo izuzetno raspoložen, nosio je šubaru, od lisičjeg krzna, naročitu. Ugledavši ga prvi put sa njom na paklenoj vrućini, prasnuo sam u smeh, ne znajući da je ta šubara deo „gospodske“ nošnje. Jedva sam uspeo da se opravdam. Na svoj izgled bio je veoma osetljiv i nije trpeo ni prijateljske šale niti ih je razumevao. I još na nešto bio je osetljiv: kada bih zaboravio na naš sastanak ili zakasnio. Tačnost je, inače, među Singalezima toliko izuzetna da čovek ne zna da li da je pripiše u mane ili u vrline.

Ako je verovati Blezu Sandraru, putniku i znalcu mnogih pojava pod nebom, da su odsečene ljudske ruke smeštene na Orionu, onda je tamo bila i Saratova leva šaka. Dospela je onde pre godinu i po dana. Proslavljali su kraj školske godine. Razred je krenuo na izlet autobusom. Pevali su. On je ispružio ruku kroz